

ПРОБЛЕМИ КРЕДИТУВАННЯ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті представлено результати дослідження наявних проблем кредитування суб'єктів малого бізнесу.

The results of research of present problems of crediting of subjects of small business are presented in the article.

Ключові слова: малий бізнес, кредит, умови кредитування, фінансові ресурси, державна підтримка.
Key words: small business, credit, terms of crediting, financial resources, state support.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасних умовах господарювання одне з провідних місць у господарській системі країни належить малим підприємствам, оскільки саме мале підприємство спроможне здійснити структурну перебудову економіки країни. Найважливішим фактором, що стримує розвиток малого підприємництва, є недостатність власних фінансових ресурсів, тому особливо актуального значення набуває проблема ефективного кредитування малого підприємництва.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню проблем кредитування малих підприємств присвячені праці вітчизняних та зарубіжних науковців: С.М. Аржевітіна, О.С. Бабанін, А.М. Гринюк, Т.В. Запорожець, Я.А. Жаліло, М.М. Фастовець. Однак, на наш погляд, питання забезпечення кредитної підтримки малого підприємництва потребують подальших досліджень.

Мета статті полягає в удосконаленні банківського кредитування малих підприємств.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Невід'ємною складовою світової ринкової господарської системи є мале підприємство. В економічній науці давно вже стали аксіоматичними поняття про те, що: по-перше, малий бізнес відіграє найважливішу роль при вирішенні задач економічного та соціального розвитку держави; по-друге, формування культури підприємництва життєво необхідне для економічного росту і конкурентоспроможності; по-третє, активна державна підтримка розбудови малого бізнесу в майбутньому забезпечує створення більшої чисельності робочих місць, збільшує базу оподаткування і зростання національного доходу [8, с. 61].

На жаль, в Україні на даний час розвитку малого бізнесу приділяється недостатня увага з боку держави, свідченням чого є процеси відставання розвитку малих форм господарювання порівняно з розвиненими країнами.

Сектор малого бізнесу України все ще дуже далекий від реалізації свого потенціалу, оскільки загальна кількість діючих підприємств залишається незначною і, незважаючи на ту велику роль, яка відводиться малому бізнесу, розвиток підприємництва в Україні не відповідає вимогам часу [7].

Значення малого бізнесу в економіці країни доцільно визначити через функції малого підприємництва, серед яких: стимулювання розвитку економічної конкуренції, забезпечення додаткових робочих місць та подолання прихованого безробіття, збільшення ринкової пропозиції, врегулювання попиту та пропозиції, залучення до економічного обороту матеріальних, природних,

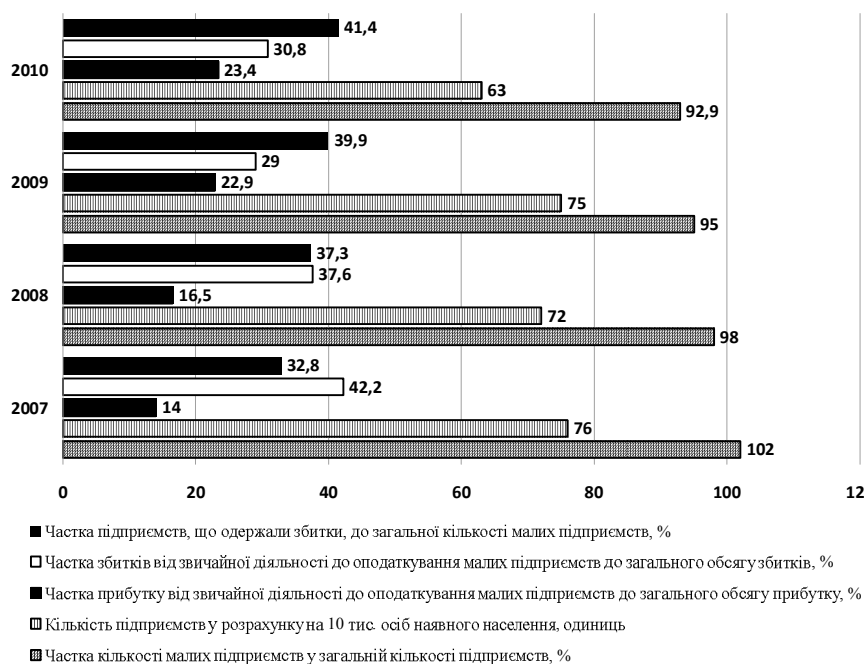

Рис. 1. Основні показники розвитку малих підприємств в Україні

Таблиця 1. Характеристика послуг банків з кредитування малих підприємств [2, с. 82]

Послуга банку з кредитування	Максимальний обсяг	Процентна ставка, винагорода банку	Термін	Забезпечення
Овердрафт	15–40% від суми середньомісячного кредитного обороту	За домовленістю (порівняно завищена)	Короткостроковий	Обороти за рахунком позичальника
Факторинг	На суму поставлених товарів або наданих послуг	20–22% плюс факторингова комісія 0,75–5%	Короткостроковий	Не потребує забезпечення
Терміновий кредит	За домовленістю	За домовленістю (порівняно низька)	30–60 днів, фіксований термін погашення	Не потребує забезпечення
Операції репо з товарами	На суму товару	Винагорода банку – різниця цін продажу і купівлі	Короткостроковий	Товар
Кредитна лінія банку	Кредит надається кілька разів у межах встановленого ліміту	20–30% у національній валюті, 12–14% – в іноземній	Короткостроковий та довгостроковий	Необхідне
Інвестиційне кредитування	На суму інвестиційного проекту	Майбутній прибуток від діяльності підприємства	Короткостроковий та довгостроковий	Не потребує забезпечення

фінансових, людських та інформаційних ресурсів, що свідчить про провідну роль малого підприємництва в економіці України.

За даними Держкомстату на початок 2010 року на 10 тис. населення в Україні нараховувалось 75 малих підприємств. Найбільше їх створено в Києві, де цей показник нараховує 243 таких підприємства. На другому місці із своїми 81 підприємствами на 10 тис. населення знаходиться АРК. Серед областей найбільше їх є в наявності у Київській області — 72, Дніпропетровській — 69 і Донецькій (54) областях. Найменше у Рівненській області (41 підприємство), Чернівецькій (44) та Волинській (45) областях, тоді як у розвинутих країнах на 10 тис. осіб припадає 500 малих підприємств [1, с. 90].

За кількістю малих підприємств у розрахунку на 10 тисяч населення наша країна все ще значно відстає від держав Центральної та Східної Європи. Варто зазначити, що реально виробляють продукцію приблизно три чверті від усієї кількості вітчизняних малих підприємств [10].

За даними Державного комітету статистики України частка малих підприємств у загальній кількості та у розрахунку на 10 тис. осіб мають тенденцію до зменшення, показник 2010 року у порівнянні з показником 2009 року зменшився на 12 % (рис. 1).

Подібна тенденція дає можливість зробити висновок про поступове збільшення частки прибутків та зниження показника збитків малих підприємств до загального обсягу прибутку, однак має місце пришвидшення темпів зростання збитків у порівнянні зі зростанням показників прибутків, що зумовило збільшення обсягів малих підприємств-банкрутів.

На наш погляд, серед факторів, що гальмують розвиток малих підприємств, варто виділити сповільнення розвитку інвестиційних процесів, недостатність власних

фінансових ресурсів, недоступність кредитних ресурсів та відсутність державної підтримки.

В.В. Виговська, вивчаючи фактори впливу на кінцеві результати підприємств, зазначає, що найбільш вагомими чинниками, які впливають на значну кількість збиткових підприємств у малому бізнесі, є: низький рівень технічної озброєності; відсутність системи самоорганізації та повної інформації про стан і кон'юнктуру ринку; низький управлінський рівень; прагнення до максимальної економічної самостійності, в той час як більшість зарубіжних малих підприємств працює в умовах субпідряду, франчайзингу тощо [3, с. 59].

Малі підприємства потребують фінансово-кредитної підтримки держави, що зумовлено браком стартового капіталу та незначною кількістю оборотних коштів. Важливим джерелом фінансування розвитку малого бізнесу є мікрокредитування за участі банківських та небанківських структур. Треба зауважити, що українські банки прискіпливо ставляться до представників малого бізнесу і, незважаючи на численну рекламу щодо вигідних умов для малих підприємств, неохоче надають кредити. Довгострокові кредити взагалі важко отримати [6, с. 225]. Наведеним у табл. 1 узагальнюючим характеристикам послуг банків з кредитування малих підприємств характерні високі відсоткові ставки, потреба у заставі для забезпечення гарантій повернення кредитних коштів, коротко- і середньостроковий характер кредитів, що свідчить про суворі вимоги банківської установи щодо надання гарантій повернення коштів у разі відсутності в суб'єкта господарювання тривалої кредитної історії.

Як відмітив А.М. Гринюк, більшість кредитних договорів включають пункт про можливість одностороннього підвищення банками відсоткової ставки. Такі дії економічно обгрунтовані, оскільки протягом терміну кредитного договору можуть виникнути різні обставини, які можуть пояснити зміну умов договору. Банки мають право захистити себе від можливої гіперінфляції, різких коливань курсів валют, облікової ставки НБУ й інших подій, які впливають на вартість кредитних ресурсів. Але можливість використовувати такі односторонні заходи має бути жорстко обмежена й міцно пов'язана з об'єктивними факторами, інакше банки могли б одразу після укладення договору підіймати ставки для свого збагачення [4, с. 52–53].

Для подальшого поліпшення умов кредитування необхідно звернути увагу на удосконалення законодавчої бази, бо на даний момент вона містить велику кількість суперечностей, що гальмують процес кредитування. Часто норми та механізми, які існують на папері, не можуть бути застосовані на практиці. Реальна ситуація у банківській сфері, багато в чому зумовлена саме за-

конодавчо-нормативною базою, робить невиконаним мікрокредитування як для самих банків, так і для малих підприємств [5, с. 85].

У той же час варто зауважити і на проблемі повернення отриманих малими підприємствами мікрокредитів, що призводить до руйнації малого бізнесу в Україні. Серед основних причин неповернення за мікрокредитами доцільно виокремити труднощі у роботі підприємств, від яких залежить малий бізнес, падіння доходів малого бізнесу, девальвація гривні та коливання курсів валют.

Фастовець М.М. відмічає, що сьогодні, на відміну від ринку споживчого кредитування і вже сталої практики кредитування середнього і крупного бізнесу, що бурхливо розвивається, суб'єкти малого підприємства не входять до сфери інтересів кредитних організацій [12].

Серед чинників, що обмежують доступ малих підприємств до банківських кредитів варто визначити жорсткі вимоги банків до малих підприємств щодо надання гарантій повернення кредиту, оскільки має місце властива малим підприємствам специфічна структура активів та підвищені виробничі ризики. Банки також не зацікавлені розділяти валютні ризики з клієнтами і узяти частину збитку на себе. Водночас близько третини малих підприємств через проблеми з нестабільністю курсу гривні не знають, як повернути ці позики. І вибір у них непростий: оптимізувати внутрішні витрати, або зупинити свою діяльність, або погашати кредит, залишаючись без прибутків [13].

Проблеми збитковості малих підприємств України мають специфічний характер. З одного боку, значний вплив на такий стан речей здійснюють негативні тенденції, пов'язані із загальною моделлю економічного розвитку держави, можливостями здійснення економічних реформ та тривалістю фінансово-економічної кризи, з другого — нестабільність у сфері оподаткування, яка призводить до виникнення суперечностей під час формування та визначення прибутку. Ситуація з прибутковістю підприємств малого бізнесу України наочно демонструє той факт, що прибуток є вкрай важливою динамічною економічною категорією, трактування сутності якого залежить від пануючої економічної системи та інших суттєвих макроекономічних факторів [11].

Ми погоджуємось з думкою І.О. Плужнікова, що "ключ до вирішення проблем розвитку суб'єктів малого підприємства лежить у вдосконаленні й посиленні державного регулювання економічних процесів, серед яких він називає: спрямування бюджетної системи на розвиток підприємництва, вдосконалення ціноутворення, стимулювання попиту тощо" [9, с. 45].

ВИСНОВКИ

Дослідивши проблеми кредитування малого бізнесу, на наш погляд, необхідно зауважити, зокрема, і на необхідності розробки та впровадження з боку держави напрямів фінансово-кредитної політики допомоги малому підприємству, серед яких варто запропонувати:

— стимулювання комерційних банків та інших фінансових небанківських установ до надання позик малим підприємствам;

— звільненням від оподаткування коштів, що спря-

мовуються у фонд кредитів малому підприємству; формуванням сприятливого податкового середовища; — наданням державних гарантій повернення позики;

Література:

1. Біломістний О.М. Особливості кредитування діяльності малих підприємств на сучасному етапі розвитку економіки України / О.М. Біломістний // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. — 2010. — № 1. — С. 90—93.

2. Біломістний О.М. Проблеми фінансування малих підприємств за рахунок банківського кредитування / О.М. Біломістний // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. — 2009. — № 1 (4) квітень — С. 81—84.

3. Виговська В.В. Малий бізнес України: сучасний стан і тенденції розвитку / В.В. Виговська // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — № 1. — С. 59—64.

4. Гринюк А.М. Перспективи розвитку малого бізнесу крізь призму доступності кредитних ресурсів / А.М. Гринюк // Вісник НБУ. — 2010. — № 1.

5. Економічна криза в Україні: виміри, ризики, перспективи / Я.А. Жаліло, О.С. Бабанін, Я.В. Белінська та ін. За заг. ред. Я.А. Жаліла. — К.: НІСД, 2009. — 142 с.

6. Кравченко О.А. Формування основних пріоритетів державної підтримки малого бізнесу в Україні / О.А. Кравченко // Праці Одеського політехнічного університету. — 2011. — Вип. 1(35). — С. 223—228.

7. Кушніренко О.О. Державна підтримка суб'єктів малого підприємства в Україні як основа їх розвитку / О.О. Кушніренко // Сучасні проблеми економіки та управління: Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої відзначенню 70-річчя з дня народження В'ячеслава Чорновола. — Львів: Априорі, 2008. — С. 242—244.

8. Майсюра О.М. Сутність та проблеми розвитку малого підприємства в економіці України / О.М. Майстра // Економіка та держава. — 2010. — № 2. — С. 61—63.

9. Плужніков І. О. Підтримка підприємства у бюджетній політиці держави / І.О. Плужніков // Актуальні проблеми економіки. — 2010. — № 8. — С. 44—46.

10. Послання Президента України до Верховної Ради України "Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2007 році" від 27.02.2008 р. // Офіційний сайт Президента України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/1242.html>

11. Украина и доллар: Мировой экономический кризис [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dengi-info.com/archive/article.php?aid=1716>

12. Фастовець М.М. Оптимізація ризиковості кредитування малого бізнесу в Україні / М.М. Фастовець. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.lib.ua-ru.net

13. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://kpl.org.ua/news/2009/01/16/969/>

14. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

Стаття надійшла до редакції 18.04.2011 р.